

POBIJENI PJESNICI (IV.) „O, MI SE NISMO BOJALI UMRIET, ALI: MI SMO SE BOJALI SMRTI!“ (Luka Puljiz, 1913. - 1945.)

„Prosjaci nismo, nit' hoćemo biti! / A, ako se već mora mrieti, / Volimo slobodni, neg' ruku sapetih! / Je l', družo mladi, da to voliš i ti?!“ Tako glasi treća strofa pjesme „Pod čeličnom kacigom“ koja je objavljena u osmome broju trećega godišta časopisa *Naraštaj slobode* što ga je u

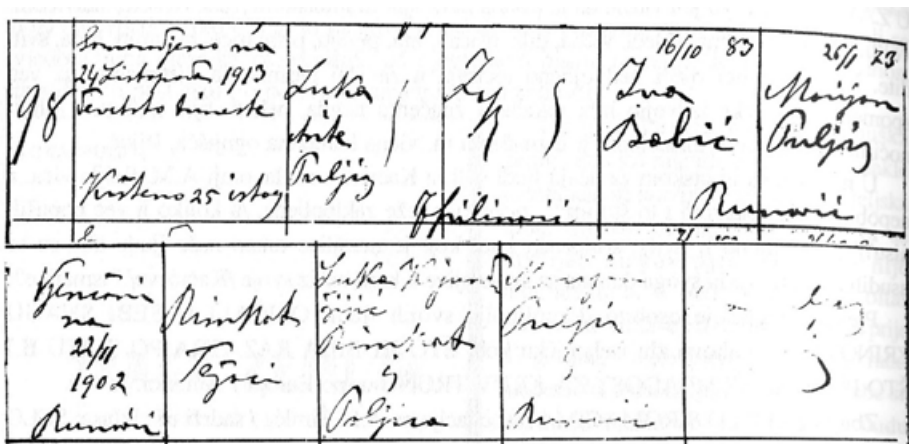
Piše:

Tomislav JONJIĆ

imenoga „lista srednjoškolske mladeži“ koji je objavljivala „zagrebačka sekcija Jugoslovenskoga profesorskog društva“,

simboli borbenosti i spremnosti na žrtvu čak i onda kad se ta žrtva čini naizgled uzaludnom.

I nakon odlaska u Vukovar – gdje će 1936. dobiti jedinu kćer, Katicu – Puljiz nastavlja surađivati s osječkim *Hrvatskim listom* koji uređuju **Matija Kovačić** (1901.-1972.) i **Kamilo Krvarić** (1894.-1958.) nekadašnji pristaše **Trumbićeve** Hrvatske federalističke seljačke stranke koji se – uostalom kao i Trumbić u zadnjim godinama života – sve više približavaju ustaškome pokretu. U njegovim će se redovima obojica uskoro i formalno naći, prvi kao suvlasnik i ravnatelj *Hrvatskog lista* te ustaški stožernik Velike župe Baranja, a onda povjerenik u Glavnome ustaškom stanu; potom najprije kao ravnatelj odnosno glavni urednik *Hrvatskog naroda* – *Glasila hrvatskoga ustaškog pokreta*, potom savjetnik u Ministarstvu vanjskih poslova, kasnije čak i glavni ravnatelj Glavnog ravnateljstva za promičbu.

Rođenje Luke Puljiza zabilježeno u Matici krštenih župe Runovići

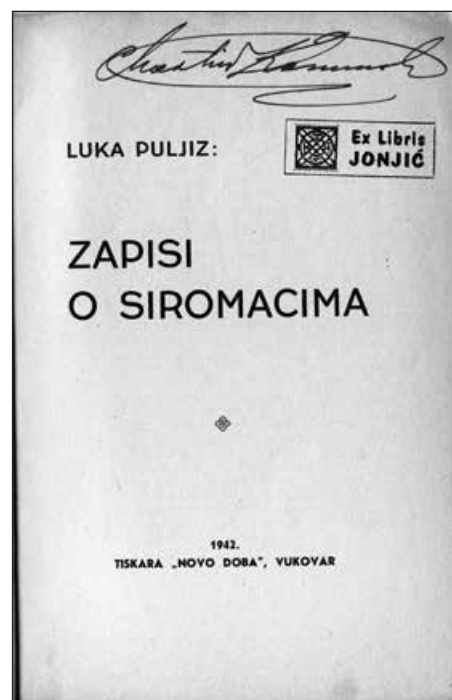
Sarajevu, pod uredničkom palicom ubijenoga hrvatskoga pjesnika, feljtonista i esejista **Vladimira Jurčića** (1910.-1945.) objavljivala Ustaška mladež. Pjesma je potpisana inicijalima „El-Pe“ i – kao i još čitav niz pjesama objavljenih u tom časopisu – nije uvrštena u svega dvije objavljene, obje opsegom skromne zbirke njezina autora, danas skoro posve zaboravljenoga hrvatskoga pjesnika **Luka Puljiza**.

Puljiz je rođen 24. listopada 1913. u Runovićima, selu u Imotskoj krajini, u težačkoj obitelji, kao sin **Marijana** i **Ive** rođ. **Babić**. S roditeljima je, bježeći od neimaštine, 1926. preselio u Osijek, gdje je dovršio osnovnu, potom i srednju školu. Autor jednog od malobrojnih njegovih životopisa, **Ivan Alilović**, negdje je pronašao podatak da je to bilo tako da je jedan dan išao u školu, a drugi dan radio u tvornici. I objavljivati je Puljiz počeo kao srednjoškolac, pod pseudonimom **Luka Marijanov**, poglavito u svetojeronimskom ilustriranom časopisu *Mladost* koji su uređivali **Josip Andrić**, **Jerolim Malinar**, **Luka Perinić** i dr. Taj omladinski časopis, što ga valja lučiti od isto-

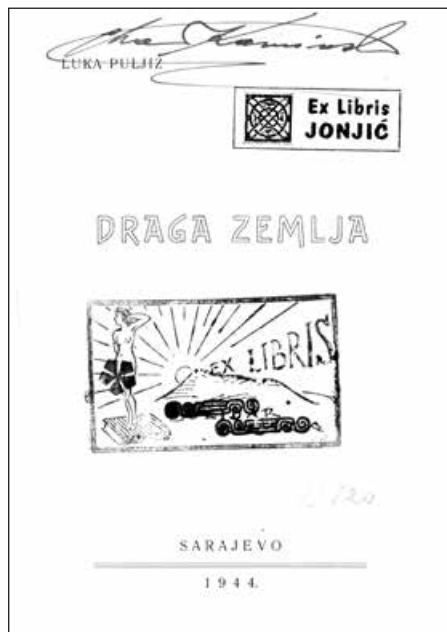
1931./32. preimenovan je u *Krijes*, pa je uredništvo preuzeo **Ivo Horvat**, a na stranicama te tribine katoličke mladeži svoje su radove objavljivali brojni autori koji će u kasnijem razdoblju, a napose u vrijeme Nezavisne Države Hrvatske, imati znatnu ulogu u hrvatskome kulturnom i političkom životu (**Ivo Bogdan**, **Pavao Tijan**, **Danijel Uvanović**, **Vojmil Rabadan** i dr.)

Od 1935. godine – dakle, od doba ograničene demokratizacije političkog života u Kraljevini Jugoslaviji, i posljedičnog raslojavanja u hrvatskome narodnom pokretu na pristaše reformiranja Jugoslavije i na zagovornike njezina bezuvjetnog razbijanja – Luka Puljiz pokazuje naglašeno zanimanje za politiku i okreće se novinarstvu. Postaje profesionalni novinar, a od 1935./36. predsjednik osječkome organizacijom Hrvatske nacionalne (narodne) omladine. Zbog režimskoga pritiska preseljava u Vukovar, grad u kome je svojedobno (1922.) i nastala jedna od organizacija pod imenom HANAO, koja je ubrzo pokrenula i glasilo pod nazivom *Gvozd*. Gvozd i Rakovica ostat će leitmotivima Puljizova pjesništva do kraja života; oboje kao jasni

U Vukovaru je Luka Puljiz bio među pokretačima tjednika *Srijemski Hrvat* koji je 1939.-1941. objavljivao Konzorcij Srijemski Hrvat – zapravo jedan od ogranaka

Naslovna stranica prve Puljizove zbirke

Druga i zadnja zbirka objavljena je 1944. u Sarajevu

domovinskoga ustaškog pokreta – a kad je 1941. proglašena Nezavisna Država Hrvatska, odlazi u Zagreb i ulazi u uredništvo dnevnika *Novi list*, koji je u studenome 1941. preimenovan u *Novu Hrvatsku*. Taj je dnevnik u to doba uređivao **Franjo Dujmović** (1904.-2000.), a Puljiz je bio u uredništvu političke rubrike, vjerojatno ne i glavni urednik te rubrike – kao što se obično tvrdi – jer je ta uloga pripadala ili samomu Dujmoviću ili odgovornom uredniku **Anti Oršaniću** (1907.-1959.). Izbor očito nije bio slučajan: u svojim je uspomenama (*Hrvatska na putu k oslobođenju*, Rim – Chicago, 1976.) Dujmović zabilježio kako je *Hrvatski list* u predratnim godinama „u Vukovaru imao stalnog dopisnika, Luku Puljiza, mladića, koji je vrlo vješto i odano vršio ovaj svoj poziv”.

Usporedno s novinarskim poslom, Luka Puljiz preuzima i državnu odnosno stranačku dužnost. Malo nakon što je sredinom srpnja 1941. osnovana Ustaška mladež – da bi se onemogućili njemački pokušaji širenja utjecaja na hrvatsku omladinu – Puljiz odlazi u Vukovar kao njezin tamošnji prvi zapovjednik. Održava niz predavanja na tečajevima Ustaške mladeži i u Školi dužnosnika Ustaške mladeži u Borovu, a u veljači 1942. imenovan je članom Ustaškoga stegovnoga i kaznenog suda (USIKS) za Ustaški stožer Vuka. U listopadu te godine postaje stožernikom Ustaške mladeži stožera Vuka, a u Vukovaru 1942. objavljuje i svoju prvu zbirku pjesama pod naslovom *Zapisi o siromacima*, koja je – kako sam autor

tvrdi u uvodnoj bilješci datiranoj 18. lipnja 1942. – bila spremna za objavljivanje još 1939. godine, ali je to onemogućeno iz političkih razloga. Iz Vukovara Puljiz, čini se, odlazi najprije u Banju Luku, a od rujna 1943. djeluje kao zapovjednik Izpostave Zapovjedništva Ustaške mladeži za južnu Hrvatsku sa sjedištem u Sarajevu. Prema nekim podacima, iz Sarajeva je koncem 1944. ponovno neko vrijeme bio odao u Banju Luku.

U srcu Bosne je Puljiz bio jedan od najustrajnijih suradnika tamošnje Državne hrvatske krugovalne postaje, na kojoj će Ustaška mladež – kako će to zabilježiti Jurčić u svome osvrtu o prvoj obljetnici postaje – u toj prvoj godini održati više od stotine predavanja, a njegovoj obilnoj suradnji stranice je otvorio i sarajevski *Naraštaj slobode*, polumjesečnik Ustaške mladeži. U *Naraštaju slobode* Luka Puljiz objavljuje poneku pjesmu i mnoštvo političkih eseja i članaka, a časopis će se 1944. pojaviti i kao nakladnik njegove druge i zadnje zbirke pjesama – *Draga zemlja*.

Njegovi politički eseji, koji su nerijetko osvanuli na naslovnici kao politički uvodnici *Naraštaja slobode*, a prethodno su bili emitirani na Državnoj krugovalnoj postaji Sarajevo kao predavanja za Ustašku mladež, otkrivaju Puljiza kao ideološki čvrsto izgrađenoga hrvatskog nacionalista, sa snažnim osjećajem za socijalnu pravdu i vrijednost neovisne nacionalne države. Ne nedostaje im rodoljubne patetike i izljeva odanosti državnomu pogla-

varu, ali iz svakog autorova redka izbija novinarsko-publicistički dar i nacionalni zanos. Pred tim tekstovima, pisanima u doba borbe za stabilizaciju države i narodni opstanak, u nemaloj je mjeri uzmaknuo i Puljizov pjesnički dar, pa je njegova druga zbirka osjetno slabija od prve.

Da je ona nastala u grču i na brzu ruku, ne svjedoči samo to što su u nju ušle nove verzije nekih pjesama iz prve zbirke (neke i pod drugim naslovom), nego još više činjenica da u nju nisu uvrštene ni neke prilično uspjele pjesme objavljene na stranicama časopisa. Nema sumnje: nije Puljiz obećavao da će postati velikim pjesnikom, ali – nacionalnu kulturu ne tvore samo veliki, nego i mali. A nije ta Puljizova maloća razlog višedesetljetnom zaboravu, nego je razlog u njegovu rodoljublju i njegovoj smrti; zbog toga su i njegove kosti završile u nekom jarku skupa s kostima mnoštva njegovih sunarodnjaka. Istu su sudbinu doživjela još dva njegova brata, **Vladimir** (1917.) i **Danijel** (1920.): takozvani osloboditelji oslobodiše ih života. Ne zna se pouzdano kada ni kako (jer o tome ima nekoliko jednako nepouzdanih verzija), ali se znade da je to bilo bez suda, čak i bez sudske farse.

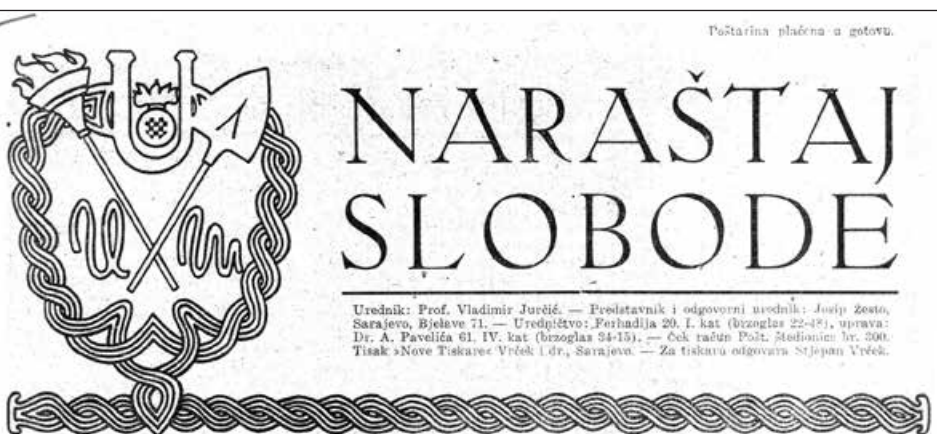
Zato se je o Luki Puljizu šutjelo. Pisali su o njemu ili ga se prisjetili tek **Mate Ujević**, **Ivan Raos**, **Ton Smerdel** i **Vinko Nikolić**, a onda je **Ivan Alilović** u *Glasniku Hrvatske demokratske zajednice* koncem 1991. objavio vrijedan članak koji je potom u siječnju 1992. prenijela *Imotska krajina*. Alilović je prikupio priličan broj vrijednih podataka koji – usprkos napadnoj težnji da se u Puljizovu životopisu izbjegne ustaško ime (u čemu je Alilović, dakako i nažalost, u cijelosti uspio) – i danas čine kostur svake kasnije bilješke o ubijenom pjesniku. Koji mjesec kasnije, u prvome svesku *Imotskoga zbornika* (Imotski, 1992.) Puljizovo je pjesništvo analizirao **Ivan Juroš**, koji je pomirbenoj političkoj korektnosti težio puno manje od Alilovića, a njegovoj se književno-kritičkoj raščlambi jedva dade što dodati ili oduzeti. Razmjerno korektnoj biografskoj natuknici o Puljizu u pionirskome i inače općenito površnome leksikonskom priručniku *Tko je tko u NDH* (Zagreb, 1997.) autor je arhivist **Milan Pojić**.

I dok su oni o Puljizu pisali da se nešto o njemu dozna i upamti, bilo je i pokušaja da se o njemu dozna i ono što on nije bio, a da se usput prešuti ono što je bio.

U glavnome gradu Hrvatske je, naime, 2011. godine Udruga Runovićana u Zagrebu objavila knjigu pod naslovom *Luka Puljiz: Zapisi o siromacima*, u koju je uvršten priličan broj njegovih pjesama. Knjigu je uredio i pogovor joj napisao umirovljeni društveno-politički radnik **Milan Puljiz**, nekadašnji novinar *Vjesnikove* kuće i autor, između ostaloga, beskorisne kupusare *Gradanin predsjednik*, objavljene 2004. godine, u slavu ondašnjeg predsjednika Republike **Stjepana Mesića**. Gradivo za potonju knjigu Milan je Puljiz prikupio od samoga Mesića i od svite sličnih mu, dakako pouzdanih i vjerodostojnih svjedoka (**Josipa Manolića**, **Dušana Bilandžića**, **Silvija Degena**, **Mirka Brauna** i **Štefanije Balog**). Vjerojatno se ni kod naslova nije zabunio: Mesić je sebi, naime, tepao kao „predsjedniku građaninu“; zlobnici će reći da je Milan Puljiz svomu socijalističkom srcu dao oduška tako što je izmijenio poredak tih dviju riječi, hoteći valjda podsjetiti na vremena kad su *građanin Lenjin*, *građanin Trocki* i drugi njima slični *građani* ljudima dijelili pravdu, a svijetu donosili mir i slobodu.

Privedujući pjesme svoga prezime-njaka i spomenuvši dvije zbirke Luke Puljiza, taj je socijalistički i samoupravljajući trudbenik na početku, u nenaslavljenom proslavu ustvrdio da su Lukini novinarski uradci danas nedostupni, a možda i nesačuvani (jer, misli Milan Puljiz manirom vrsna novinara – Nacionalna i sveučilišna knjižnica nije svega kilometar-dva istočnije od *Vjesnikove* zgrade, nego se nalazi na nekom drugom planetu, možda i u nekom drugom, nama nepoznatom svemiru), dodajući potom, u odnosu na pjesnikovu objavljenu poeziju: „Obje su knjige kao preslikane: nije dodano niti je oduzeto ni jedno slovo, osim što je izostavljeno devet pjesama s početka druge zbirke.“ Ali, ipak nije tako. I nije se diralo samo u pravopis. Štoviše, čini se očevitim da ništa nije slučajno izostavljeno niti je slučajno prešućeno; naprotiv – u prešućivanju je, kao i uvijek, bilo sustava.

Milan je Puljiz, naime, prešutio da nije „izostavljeno“ tek „devet pjesama s početka druge zbirke“, nego te izostavljene pjesme čine ciklus pod naslovom „Pod zastavom našom“. Riječ je o prigodnim, dijelom i prigodničarskim stihovima Luke Puljiza koji su posvećeni njegovim „Palim drugovima“ – dužnosnicima Ustaške

Dan žrtava Ustaške mladeži

USTAŠKA MLADEŽI!

Odredbom našeg Upravnog zapovjednika, proglašen je dan 23. svibnja »DANOM ŽRTAVA USTAŠKE MLADEŽI«. Toga će se dana sve postrojbe mlade i vjerne vojske svog Velikog Poglavnika u svim mjestima Hrvatske naći na okupu i tihim će priredbama odati poštovanje i izkazati našu duboku zahvalnost uspomeni mnogih naših dobrih i vjernih drugova, uspomeni mnoge naše drage mlade ustaške braće i sestara, koji svoju ustašku vjernost svom Poglavniku, svojoj rodnoj grudi i svom hrvatskom narodu zapečatili i svojom mladom krvlju, uzidavši pripravno u temelje nove zgrade naše Nezavisne Države Hrvatske svoje najdraže i najvrjednije, — svoje mlade i drage živote! Toga će dana ponovno nahnjati tuga u srcima njihovih patnica majki, kada im dođu u pohode na rane grobove, još jače i silnije, nego je bujala radost u srcima našim, kada smo prije nešto više od dvije godine dočekali ostvarenje vjerkovne težnje hrvatskog naroda, i kada smo se kao prvi sinovi hrvatskog naroda po prvi puta nakon punih 839 godina osjetili podupuno svoji na svomu! I na mnogo, mnogo tih mjesta njihovih polomljenih nada poteći će opet krvave suze patnica hrvatskih majki...

DRUGOVI MLADI BRAĆO I SESTRE!

Nikomu osim majke nije dano, da može shvatiti svu bol srca majke. I mi je ne ćemo shvatiti. Ali podimo toga dana na grobove naših heroja i vidimo harem suze njihovih majki. Podimo, ali ne da shvatimo, šta su one izgubile, jer to ne ćemo moći, nego da shvatimo, šta smo mi dobili ertvama njihovih sinova i kćeri, što moramo shvatiti i vječno imati na umu! I koji

(Nastavak na 2. str. 1. stupac.)

Ivo Kerdić: Paprsta Otač Danovina. (Detalj spomenika).

God. II. - Br. 10. (17)

POLUMJESEČNIK USTAŠKE MLADEŽI

Cijena Kuna 6-

Puljiz je bio stalni suradnik sarajevskoga polumjesečnika Ustaške mladeži

mladeži koje je pjesnik što nema groba nazvao svojim najbližim suradnicima, a desetoricu ih i imenom naveo. Nema nikakve sumnje da do *amputiranja* tog ciklusa nije došlo iz estetskih, nego iz političkih razloga. Jer, ta je *amputacija* poslužila priređivaču kao uvod i podloga za daljnje konstrukcije i izmišljotine u pogovoru („Priča o Luki Puljizu“), koji je – osim preuzimanja Alilovićevih rečenica bez navođenja da su preuzete – najobičnija zbirka pogrješaka, izmišljotina i neozbiljnih natega.

Ako je već silom bio prešućen, Luka Puljiz nije zaslužio da ga se iz zaborava izvlači s krajnjim nemarom i neuljudnom

površnošću. Jer, priređivač se nije potrudio popisati i spomenuti čak ni pisce njegovih životopisa, a kamoli časopise u kojima je Luka Puljiz surađivao, da o makar nepotpunoj bibliografiji njegovih tekstova i ne govorimo. Milanu Puljizu nepoznata je bilo koja Lukina pjesma objavljena izvan zbirki. Nekoliko nebitnih memoarskih fragmenata i sličica iz seoske predaje ne mogu prikriti činjenicu da se o Luki Puljizu ništa nije pokušalo utvrditi, ali se je umjesto toga htjelo njegov lik osloboditi onoga što priređivač očito drži sramotnim.

Vrhunac toga otužnog nastojanja nekritičko je preuzimanje riječi nekog **Mirka**

Poštarina plaćena u gotovu.

NARAŠTAJ SLOBODE

Urednik: Prof. Vladimir Juršić. — Predstavnik i odgovorni urednik: Juraj Žbanić, Sarajevo, Bjelave 71. — Uredništvo: Ferhadija 20. I. kat (brazgla 22-54), Sarajevo; Dr. A. Pavšića 61. IV. kat (brazgla 94-16), — Ček račun Pošt. štedionice br. 2388, Tisak: „Novo Tiskare“ Vrhak i dr., Sarajevo. — Za tiskaru odgovoran: Stjepan Vrhak.

Tko će pobijediti?

Mnoge malovjerne mnogo muči to pitanje. S njime — kako ono narod kaže — ležu i s njime ustaju. Toliko su se oni u njega i ono u njih zapleli, da su postali upravo nesposobni misliti na išta drugo. A raditi opet od svoje volje da pobijedi jedna ili druga strana ne će ništa, jer bi prije, nego išta učine svakako željeli sbiti na čistu s tim, tko će pobijediti. Eto, oni bi u neku ruku željeli sostati po strani dok se ovo ne svrši...

Kad bi ovaj rat bio nogometna utakmica, ili da se radi o stvari značenja nogometne utakmice, — mi bismo ovu neodlučnost i mogli razumjeti. Nu kad se radi o stvari, o kojoj zavise životi svih nas, sve naše tekovine i sve svetinje; kada se radi o budućnosti nas i naše krvi, kao što se stvarno danas u ovomu rpu radi, onda i kraj najbolje volje nitko pošten i pametan ne može razumjeti ove ljude niti odobriti njihovu težnju za sastajanjem po strani. Razumjeli bismo ih, kad bi nama, kad bi komu od nas moglo biti svjedna, tko će pobijediti. Razumjeli bismo ih, kad ovaj rat ne bi bio i naš rat, kao što on to jeste i našom voljom i potrebom, kao što bi bio čak i onda, kad mi to i ne bismo željeli. I razumjeli bismo ih, kad bi barem oni kao pojedinci bili u stvarnu užinuti, da u ovom ili onom slučaju ovaj rat ne bude i njihov, kao što je, kad bi namine oni mogli učiniti, da o njemu, odnosno o njegovom posljedku ne zavisi sve i njihovo, kao i naše; razumjeli bi ih, kad bi bilo ikako moguće, ili — ako baš hoće da upotrebimo riječ, koja je njima naročito blizu —: kad bi ikako moglo biti korisno ostati na našem području u stavu promatrača i izpuniti vrijeme rata razmišljanjima, tko će pobijediti. Nu i bez obzira na to, što bi to danas, kad svaki svijestan čovjek,

Krozni detalj srednjovjekovne crkve u Vukovaru.

God. II. - Br. 9. (16)	Polumjesečnik Ustaške mladeži južnih krajeva Hrv. tske	Cijena kupa 6—
------------------------	--	----------------

Jedan od borbenih Puljizovih uvodnika

Kovačića, koji tvrdi da njegov otac — kojemu se priređivač nije potrudio zabilježiti čak ni ime! — i Luka Puljiz, iako članovi Ustaške mladeži, „i nisu bili pravi ustaše, kao što se obično misli“, nego da su zapravo bili „haesesovci“, i to „haesesovci podravskog tipa“. Kad ne bi spadala u zbirku kojoj je primjereniji podrugljiviji naziv, ta bi ocjena svakako predstavljala zanimljiv prilog hrvatskoj političkoj fenomenologiji, kojoj je pojam „haesesovca podravskog tipa“ dosad bio potpuna nepoznanica.

A nema baš nikakva razloga da se danas, u hrvatskoj državi, sedam i više desetljeća nakon što je kosti Luke Puljiza prekrila trava, krivotvore njegovi politički pogledi. Jer, svatko tko pročita bar nekoliko njegovih članaka, lako će zaključiti

da su Puljizovi politički pogledi bili vrlo jasni i da ih se ne može podvesti pod ideologiju Hrvatske seljačke stranke (bila ona „podravskoga“, „turopoljskoga“ ili „imotskoga“ tipa). Svatko tko išta znade o HANAO-u, *Gvozdu*, *Hrvatskom listu* i *Srijemskom Hrvatu*, znat će ponešto i o oštrim protimbama između Hrvatske mladeice odnosno mladeži HFSS-a i mladeži HSS-a. A među dvjestostotinjak političkih tekstova koji se nesumnjivo mogu pripisati Luki Puljizu (većina je i potpisana njegovim imenom ili njegovim inicijalima), nema zapravo nijednoga u kojem se veliča HSS, ali zato — osobito od 1941. — ima mnoštvo vrlo vatrenih tekstova na čast **Ante Starčevića** te u slavu ustaškog pokreta i njegova utemeljitelja i poglavnika.

Puljizu nesumnjivo valja pripisati i „Cr-tice iz Ustaške borbe u Vukovaru“ potpisane pseudonimom „LU-KA“ i objavljene u *Ustaškoj mladeži* u jesen 1941. godine. U njima se, između ostaloga, ističe kako je hrvatska mladež u Vukovaru i okolici bila uvijek nacionalistički raspoložena, a „kao dokaz tome može poslužiti i to, što na primjer **Radićev** seljački pokret nije mogao naći tamo plodnog tla, dok je misao pok. Trumbića, **Lorkovića** i drugih gotovo od prvog dana povela za sobom sve Hrvate u gradu i okolici.“ Sebe i svoje istomišljenike oko vukovarske Hrvatske čitaonice i knjižare „Novo doba“ (koja će 1942. objaviti Puljizovu prvu zbirku!), „LU-KA“ naziva „frankovcima“ i veliča ustaški rad u predratnim godinama, napose onaj u *Srijemskome Hrvatu*. I u doba Banovine Hrvatske, a osobito u ratno doba Luka je Puljiz na račun HSS-a objavio niz kritičkih opazaka, u istome onome duhu u kojem se je iz pravovjernih i nepopustljivih ustaških redova **Mačeku** i družini predbacivalo jugoslavensko sporazumaštvo i pasivnost.

A da je to socijalistički trudenik Milan Puljiz možda ipak naslutio, čak i bez uvida u političke tekstove svoga prezime-njaka, pokazuje spomenuta činjenica da je iz druge njegove zbirke, ne trepnuvši, amputirao spomenutih devet *ustaških* pjesama, pjesama posvećenih **Anti Paveliću**, ustaštvu i svojim ustaškim drugovima. (Slično je postupio **Nedjeljko Mihano-vić**, osakaćujući pjesničko djelo **Branka**

LUKA PULJIZ

Zapisi o
siromacima

Kontroverzni zagrebački izbor Puljizova pjesništva iz 2011. godine

LUKA PULJIZ: IZBOR IZ PJESNIŠTVA

NAPISAT HTJEDOH...

Napisat htjedoh pjesmu veselu,
punu mirisa ocvalih grana,
dunja, trešnje i jorgovana,
- pjesmu proljeća u mome selu!

U nju sam htio uliti
svježinu proljetnih livada,
ciku pastira i radost stada
ispod vrba tihih i jablana vitih,

čežnju djevojke, što dragog žudi,
i trista radosti za smiješak skrutih;
- proljeće, proljeće mog sela i ljudi
u nju sam htio uliti!

K'o blago sam ju nosio u duši!
Takvu - mišljah - nije još nitko ispjev'o!
- Ona će suza da rađa i suši!

I, prijatelj me, evo, jutros sreo,
i s par ju riječi bezdušno uguši:
„Brate, gladan sam” - reče - „tri dni
nisam jeo!...”

POP ZASTAVOM NAŠOM

PALIM DRUGOVIMA

Naslovna stranica "ustaškog ciklusa" iz druge zbirke, uklonjena iz zagrebačkog izdanja 2011. godine

Klarića, jednoga nesumnjivo velikoga hrvatskog pjesnika, također oslobođenog života, a ima u ovoj tužnoj zemlji još sličnih primjera žrtvovanja činjenica političkoj korektnosti!) Drugim riječima, umjesto spomenika mrtvom pjesniku, knjižica iz 2011. godine zapravo je krivotvorina njegova života i njegovih želja.

Na internetskim je bespućima moguće pronaći podatak da su tu knjigu u listopadu 2011. u prostorijama Matice hrvatske u Zagrebu predstavili Milan Puljiz, **Mate Maras**, **Stjepan Sučić** i **Mijo Jukić**. Ne navodi se potanje, što je tko od njih tom zgodom kazao, pa danas ne znamo, jesu li se i ostali predstavljači pridružili priređivačevu *furtimašenju*. Bolje bi bilo da nisu, jer – posve je jasno da Luka Puljiz nije baš nikoga ovlastio da iz njegova životopisa i iz njegove bibliografije briše stranice kojima se je on sam, nema sumnje, ponosio. Ako ih se on nije sramio, tko se ima pravo sramiti u njegovo ime?! Zar oni koji su čitav život i svu svoju karijeru društveno-političkog radnika utrošili u veličanje Jugoslavije? Jer, Luka Puljiz je za svoja uvjerenja bio spreman umrijeti, i – na koncu – za njih je i položio život. Razlog više da ga poštuju čak i oni koji ne dijele iste ideale.

Broj 10.

NARASTAJ SLOVODE

Strana 1.

U čemu je veličina Staroga?

(Odlomci iz razprave povodom 120-godišnjice rođenja Oca Domovine)

Providnost Božja doista ponekada daje, da se biće cijelog jednog naroda zgrusne u jednoj osobi. To se u potpunosti događa sigurno vrlo riedko, te ili je rezultat tajnih i nedokučivih zakona života, ili slučajnost, ili pak naročita milost Svevišnjega. Ali se događa! I onda, kada se to dogodi, cijeli jedan narod imade riedku i sretnu priliku čuti ostvareni glas svoje vlastite krvi; čuti ono, što običnim smrtnicima nije dano da mogu izreći, a što opet, čim je izrečeno, osjete tako sigurno svojim, i što im se čini, da je u njima trajno obstojalo, samo kao neodvojivi dio njih, radi čega ga sami po sebi nikada ne bi mogli otrgnuti i izreći... U takvim se riedkim Genijima nađu ujedinjena ne samo stoljetna iskustva i skupljena mudrost pokoljenja jednog naroda, ne samo dakle stečene tekovine jedne jednokrvne i drugim okolnostima u jedan narod formirane skupine, nego i sve njezine težnje za budućnost. Da se najobičnije izrazimo: ti Geniji nose u sebi dušu jedne ciele po krvi jednake ili vrlo srodne skupine, koja je sviešču o zajedničkom podrijetlu, sviešču o zajedničkoj prošlosti, sviešču o najsigurnijoj budućnosti u tom zajedničkom okviru, te zajedničkim životom na istom tlu, pod istim, jednakim ili sličnim prilikama osjećala i osjeća sebe narodom, jednom potpunom cjelovitosti, posebnom potpunosti i potpunom posebnosti. Ako je doista takav, ako je zbilja ono, što nazivamo Genijem, on u sebi nosi ciele tu potpunost, sva bogatstva iz prošlosti, svaki drhtaj svake žilice cijelog narodnog bića u sadašnjosti, te krunu težnja, u koju su upletene sve zdrave osnovne i – obzirom na okolnosti i mogućnosti naroda – sve ostvarive težnje naroda za budućnost.

Takvi su riedki velikani i živa veza narodne sadašnjosti s prošlošću, kojoj su svi do sada poznati davali prvenstvenu važnost, postavljajući je na prvo mjesto i izdižući je do kulta svetosti. Prošlost je za njih glavnica, sadašnjost nježno osiguranje za što povoljnije plasiranje i ukamačenje u budućnosti. Na njihova usta govori mudrost, sabrana kroz stoljetna iskustva narodnog života u zlu i u dobru. I oni poput vidovnjaka iz priča gataju budućnost, prionući obiljem snage duha u napried i traže, pronalaze, postavljaju i određuju putove sigurnosti u brizi za obstanak svoje krvi pažnjom i brigom, kojoj je tek možda majčinska slična. Narod ih voli, jer osjeti sebe u njima. Voli ih sve dotle, dok im radi njihove vidovitosti ne počne negdje pripisivati božansku moć i tražiti od njih, da stvore i čudo. Međutim, iako u sebi imaju nešto, što bi mi nazvali božanskim, oni su opet ljudi. I čuda ne mogu stvarati, pa se ponekad razočara i narod u njima, a – već prema stupnju i načinu izražaja toga razočaranja – i oni u njemu. Nu, to nije pravilo. Ali se događa i to. I onda sigurno tim vidovnjacima, tim poslanicima Božjim, mora biti vrlo teško... Moraju sigurno postati vrlo ogorčeni osjećajući se neshvaćenima u najshvatljivijim stvarima od onih, koje ne samo shvaćaju, nego koje sve zajedno kao svoje nose u sebi. To se naime već događalo... Ali, srećom narod ne umire s onim pokoljenjem, u kojemu oni žive svoj zemaljski tjelesni vek. On živi dalje manje ili više sretan ili nesretan, – već prema tome u koliko se drži po njima određenih putova. Narod živi dalje u novim pokoljenjima, noseći znanje o njima, pa makar oni radi bilo čega i ne uspjeli tokom svog zemaljskog tjelesnog vjeka izvršiti u potpunosti svoju misiju, ostvariti svoje ciljeve i usređiti ga, kako žele. Narod živi dalje, a oni kao vrednote žive u narodnoj duši, kad više kad manje spominjani i shvaćani. Oni dakle žive

i dalje u duši naroda, s narodom, i – ako ovomu kada do potrebe dođe, ili nastupe pogodno vrijeme i pogodine prilike za ostvarenje onoga, što su oni htjeli i željeli, – narod se onda posluži tom svojom vrijednotom. I dogodi se, da oni na neki način opet ožive, i da – makar davno tjelesno mrtvi – odigravaju u životu naroda baš one uloge, za koje su bili predodređeni, a koje za trajanja svog zemaljskog života nisu uspjeli odigrati. I narod ih onda slavi, veliča i izkazuje im ponovno istu i još veću pažnju, nego li kod prve njihove pojave, kojom su ga osvojili, a od koje mogu proći i duga desetljeća. I to se je naime već događalo, pa baš zato ova pojava, djelovanje i uloga Genija u životu naroda izgleda nekako više s Božje strane...

Ima li takvih ljudi, ili je ovo priča?
Ima, i bilo ih je! Mi Hrvati imamo i danas jednoga, za kojega nitko ne može reći, da nije utjelovljenje jednoga cijelog naroda. A imali smo ih i u prošlosti više, ali sve ovo napisasmo s mišlju na jednoga od njih, koji je bio preteča današnjemu, i čija je nauka, pomognuta suvremenim sredstvima i učinjena suvremenom od njegovog ne samo po položaju u narodu, nego i po duhu (da ba bude potpunije i po imenu!) pravog nasljednika, postala temeljem najdragocjenije tekovine i najvećeg i najsvetijeg dobra hrvatskog naroda, – Nezavisne Države Hrvatske. TO JE BIO VELIKI UCITELJ, OTAC DOMOVINE DR. ANTE STARČEVIĆ, koji je rođen upravo pred 120 godina, t. j. 23. svibnja 1823. u selu Žitniku kod Gospića, u krunskoj junačkoj Lici.

KARAKTER STAROGA.

»Pokazati čitatelju istinu i neistinu, liepo i ružno, dobro i zlo, plienjenje i srusotno, škodljivo i korisno, pravo i krivo, – to je sve, što se od pisca može očekivati. Ja ću se toga držati kako mogu, ili ću radije umrijeti!...«

(Dr. Ante Starčević.)

Kada god pomislimo na Oca Domovine, i pred našim se duševnim očima, koji Ga nikada vidjeli nismo, ukaže ogromni, siedi i dostojanstveni starac, dragi »Stari« naše mladosti; velik, čvrst i gord ko kršni Velebit, koji Ga je rodio! I mi, koji smo mladovali i zila pod prilikama i u vrijeme, u kojemu je tudniska sila »kundakoms«, »bajunetom« i »cokolom« nastojala iztisnuti dragi lik Staroga i Njegovu svetu nauku iz srca Hrvatske; mi, koji smo u to važno vrijeme za naš osobni duhovni razvitak od Njegovog neprocjenjivog blaga, što ga je ostavio Hrvatskoj, mogli doći samo do fragmenata (koje smo, brižno kao svetinjicu, diellili od ruke do ruke, upitajući ih u dušu i osjećajući nakon toga upravo fizičku okriepu!) vidimo tu istu pojavu kada pomislimo i na unutarnja svojstva Oca Domovine. On je za nas i tjelesno i duševno jedan pojam! Takvog smo Ga mi sebi iztkali na osnovu onih oskudnih fragmenata Njegovih velike Nauke u vrijeme naše sarzivanja pod crnim prilikama, posljednjem u najrnierneg robstva hrvatskog naroda posljednjem po vrijednosti i važnosti od svih naroda Europe. I kako smo svi mi bili radostni, kada smo proučavajući i Njegova djela i sve drugo, do čega je danas još moguće doći, a u vezi je s Njime; kako smo se osjećali ponosni, kada kod te svoje mladenackim poletom i oduševljenjem izatkane vizije nismo imali ni što dodati, a ni šta oduzeti!

Da, Otac je Domovine i duhom i karakterom i moralom onaj naš ogromni, siedi, dostojanstveni starac, dragi Stari naše mladosti; velik, čvrst i gord ko njegov kršni Velebit, koji ga je rodio!...

Jedan od pjesnikovih hvalospjeva Ocu Domovine

*

NADNIČARI

Svako ih sunce nađe i ostavi
s motikam u šakam, savijenih leđa,
i svaki ih novi žulj krvavi
pri svakom zamahu trostruko zavrijeđa
- na tuđoj njivi!

I često često osjete u duši
želju, što u nju od umora ude,
da pobacaju motike teške,
i da ko djeca svi polegu
po mekom tegu
što se iza njih sivom parom puši...

I leću se!
Uz bolni uzdah zagrabe još jače,
jer ni leć se ne smije - na tuđe!

*

OTAC JE PRODAO KRAVU

Mi nismo mogli shvatiti,
zašto je naš otac dobri
jednoga jutra rano
(bilo je, mislim, u srijedu)
izljubivši majku
i nas svih petero po redu
odveo kravu
i više se nije htio vratiti.

Mi nismo mogli shvatiti...

Bilo je proljeće...

Mlada je trava u škripim rasla,
listale smokve i bajmi cvali,
a mi smo bili tužni
mислеći na Ružovu:

- Oh, kako bio ona sad slatko pasla! -
I često smo, često u sutone, okupljeni
oko skuta majke,
moleći pozdrav Gospi tiho plakali...

Tuđe su krave već u zoru,
mašući veselo repom pasle,
a mi smo za nju čupali
i svako smo jutro nanovo
razočarani suzama kupali
puste, kamene jasle...

Majka bi vazdan kopala,
mi bi se džbunjem verali,
tražeći najljepšu travu.

Ustaštvo je Puljiz shvaćao kao sintezu narodne i socijalne borbe

I krv je često kapala
s razdrtih mladih dlanova
i golih, bosih stopala,
ali: mi smo se tješili
i čekali,
da se otac vrati i dovede kravu.

I tekli dani, tekli, tekli...
Naša se trava sušila, majka se često,
primivši pismo
i milujući nas u suzama gušila,

i pričala nam:
- „Da je otac otiša na radu,
i da će se vratiti na jesen,
unda kada i drugi izađu
iz Vrancuzke i Slavonije...“
Ali o našoj dragoj Ružovi
nikad nam ništa pričala nije...

I došla jesen...
južni su vjetri donijeli kiše,
otrgli zadnje lišće sa grana,

o našem selu
i teškom životu naši ljudi,
kad ti znaš,
a i Bog vidi!
da mi nismo krivi
našem siromaštvu
nevolji
ni biti.

Ja mislim
da nije lipo,
- a ni pošteno da nije !-
pisati u „voje“
(da vas svit zna!)
o onomu,
što naš čovik i od prijatelja krije.

A ako već očeš pisat,
piši:
kako nan slabo duvan plate,
(naš je otiša: šeset kruna kilo!);
kako bi tribalo prokopat polje,
da nas već jednom pristane mučit
i odnositi nam krvave trude
ovo nesritno blato.

OTIĆI NEKUD

Otići nekud u polja široka,
gdje zriju žita i modri se lan,
i, k'o u zrcalu, na rubu potoka,
tražiti lik svoj nasmijan...

Opit se mirisom sijena što vene,
i opojen u njega leći,
zaželjeti nekog, da dođe do mene,
i sve mu, sve mu reći:

Kako sam nekad davno, davno
snijući sne o sreći, otiš'o u tuđi svijet;
kako me otada ljudi i želje muče;
kako me tuga izgriza k'o crv;
kako mi je uvijek „danas“ k'o i „juče“,
i kako sam sinoć po prvi puta
iskašljao krv
- grudu crvenu k'o makov cvijet!...

Kako mi moji od kuće pišu
(svako njihovo pisamo znam već
napamet)
da grožđe zori i da duvan cvati,
ali, ako im Bog uskoro ne da kišu,
da će im i opet
kao i lani suša sve sažgati!...

raznijeli i naš plast suhe trave.

...Otac se vratio jedne noći,
donio na leđima vreću žita,
i zaplak'o je, kada ga zapitah:
- Šta je bilo od naše drage krave?...

MAJKA MI PIŠE...

Sinko!
Puno me čudi,
da imaš tako malo, malo srca,
pa pivaš nike pisme i daješ u „voje“

Ostatci starih Runovića

*

DOZVALE SU TE SUZE NAŠIH MAJKI... (POGLAVNIKU)

Vapile su Te nevolje i patnje
naroda Tvoga kroz stoljeća niz,
komu Si bio, dok ni rođen nisi,
sve, kao i sada: njegov, drag i bliz...

Tvoj Te narod nosio u duši,
željan slobode, spokoja i mira,
i davno, davno vidio Te moćna
uz Tomislava i uz Zvonimira.

Vidio Te je, osjećao, znao:
da ćeš ti doći, da ti moraš doći!
I čekao te, čekao, čekao
stoljeća duga i danju i noći!

I djedi su otcim, otcu sinovima;
sinovi sinovim - i tako u nizu,
predavali čežnju za Tobom, i svi su
čutjeli Te uvijek da Jesi, i blizu.

I pjevali smo Ti, molili se za Te,
imena smo Ti nadievali mila...
O, uvijek, uvijek Ti Si bio uz nas,
u nama Si bio, i nikakva sila,

nikakva sila nikad mogla nije
da nam Te otme i da nas razluči!

Kraljevo Si, ko sad, kroz stoljeća duga
u svakomu srcu i u svakoj kući!

Tvoj Te je narod nosio u duši
željan spokoja, slobode i mira,
i čeko da dodješ, da uzkrišiš vrijeme
dobroga starog kralja Zvonimira...

I dozvale su Te suze naših majki,
i molitava toplih bezkrajni niz,
zato Si nam svima toliko drag,
toliko naš i tako bliz!

*

NAŠA BOSNA

Ne tutnje već drumi kameniti
pod kopitim bijesnih sedlenika.
Zalud čekaš da zanjiše pjesma
mir i grane povitih šljivika...

Bosna muči, povučena u se,
namrštena, skupljenih obrva.
- Razrovanom cestom staro kljuse
jedva vuče težki tovar drva....

Bosna muči. Sočne šljive zore.
Cure kriju sevдах s uzdasima.
Bosna muči, ko njezine gore,
noseć tugu u jakim prsima.

Samo rieke i potoci šume
gnjevom duše ove zemlje stare,
u čije se planine i šume
dušman digo, da joj djecu tare.

Šume vode, i šumeći svaka,
dok kroz stienje gudurama vrvi,
priča sudbu spaljenih odžaka
i vapaje prolivene krvi...

I, ko nekad drumi kameniti
pod kopitim vilonogih ata,
tutnji spomen na zemane prošle
u svijesti iza svakih vrata!

Tutnji spomen. I muk ovaj nije
odricanja niti od klonuća!
Dobro srđce Bosne snažno bije
iznad krvi i spaljenih kuća!

Tajanstvena Bosna snagu skuplja.
Tvrde ruke miluju handžare...
O, još čast je od života skuplja!
I još suze ko žeravke žare!

Suze peku... a po gudurama
uz huk strašan potoci se pjene,
ko krv Bosne u snažnim žilama
kad svijest traži dvore porušene!...

O, ne boj se: zatutnjit će opet
drumi biesom ata sedlenika!
Stara snaga dić će nove dvore
i prosoćit pjesmom iz šljivika...

*

SUSRET SA SMRTI („Vatreno krštenje“)

Noćas nas je svunoć smrt plašila
iz svakog džbuna i jarka;
svakog nas se časa svakog mašila,
al' svaki put je to bila varka.

Stotinu je njezinih očiju zlih
zlim svjetlom na nas sjalo,
i stotinu je cievi podmuklih
podmuklo iz mraka zjalo...

Mi smo grčevito grlili puške
i tiskali se zemlji u krilo.
I znoj je teko, i suze mužke.
I strah nas je, i stid nas je bilo...

Oh, zašto smrt ima takove ruke
od čijeg dodira duša drhti?
O, mi se nismo bojali umrieti,
ali: mi smo se bojali smrti!

A ona se svunoć oko nas vrzla
ko da se našem strahu ruga...
I – onda je oko i ruka mrzla
počela u tami tražit druga.

I kad su nam se ruke naše
prsti su prste žarko stiskali.
Jedan smo drugom dielili snagu,
jedan od drugog snage iskali!

I okriepljeni dodirom svi smo
najednom osjetili prestanak straha!
I jurnuli smo, i pucali smo
iz sviju cievi bez predaha!

I pucali smo i jurili smo
sliedeći trag dušmana svježi.
I svi smo znali, osjećali smo,
da s njime i smrt pred nama bježi!•